

Af Anton Lomborgs erindringer

Ved TORSTEN BALLE
(Fortsat fra sidste årbog)

Paa Morsø havde vi hørt, at der var en stor kristelig Vækkelse, men vi kjendte ingen derovre. Det var først i Treserne. Jeg var da blevet gift, og de faa unge, som var her i Byen, og som sluttede sig til Vennekredsen, de kom gjerne op hos os hver Aften. Det var saa en Løverdag Aften, at mine Brødre og en Uhrmagersvend Sinding vi kom til at tale om, at paa Morsø var det nok rigtig skjønt. Vi besluttede os saa til Søndag Morgen at gaa derover.

Den første Kirke, vi kom til, var Sundby; hvad det var for en Præst, vidste vi ikke, men der skulde være Først-Prædiken, og Kirkedøren var aaben. Vi gik saa ind og saa paa Kirken. Saa kom den gamle Degn. Sinding prøvede saa paa, om han ikke kunde faa lidt ud af ham, hvad det var for en Præst¹), men det mislykkedes. Saa gik vi ud paa Kirkegaarden. Der kom en Pige, saa var Sinding henne og tale med hende. Han spurgte blandt andet, om det var en af de hellige Præster. Det vilde Pigen ikke svare paa. Sinding kom saa hen til os og sagde: "Lad os blive her, thi vi faar nok noget godt at høre". Og vi blev ikke skuffet, thi vi var hjertens glade ved Forkyndelsen. Da vi saa kom ud af Kirken, talte vi med hverandre, om vi nu skulde gaa hjem, eller vi skulle gaa videre. Vi havde hørt, at Degnen i Solbjerg var en troende Mand, og han var født i Thy. Vi blev saa enige om at gaa til Solbjerg. Han kjendte ikke os, og vi ikke ham, men da vi havde sagt, hvem vi var, og hvad Mening var med vor Rejse, var Bekjendtskabet gjort. Saa var det, som vi havde været Venner i flere Aar, og Samtalen var i fuld Gang, derimellem sang vi og blev ogsaa forsynet til Legemets Styrkelse af Mad. De talte saa med os om, at da vi nu var kommet til Morsø, om vi saa ikke vilde blive til Aften. Saa skulde der være Forsamling i Bjergby, og der vilde vi træffe mange Venner. Vi gik fra Solbjerg til Bjergby. Læreren dér hed *Pedersen*²), og Læreren i Solbjerg hed *Ovesen*³). Det var ogsaa noget nyt for os at see en hel Skolestue fyldt med Mennesker, som var fælles om dette at ville tjene den levende Gud. Og der var. 3 Lærere, som talte, og Sangen lød liflig, saa det blev sildig Aften, før vi gik derfra. Vi kom først hjem henad 2 om Natten, men var fulde af Jubel over at have haft en saa rig og skjøn Dag.

Det var vor første Tur paa Morsø, men jeg har været der mange hundrede Gange siden. Vor Tur. naar vi kom til Morsø, var Erslev. Der var en Præst, som hed *Frandsen*⁴). Han var Præst for Tødsø og Erslev. I Erslev Kirke samlede Venner rundt om fra Øen, og Frandsen var en Mand, der var stærk grebet af Livet, som det rørte sig, og varm til at forkynde Ordet, selv fuld af Hjertevarme for Guds store Kjærlighed og vor Herre Jesu

Kristi Offer og Helligaandens Komme til enhver, som lever i sin Daabs Pagt og tør tilegne sig det og trøstigt tro, som Ordene lyder til os. Men da nogle Aar var gaaet, fik han Følelsen af, at han ikke kunde blive ved at tilfredsstille den aandelige Trang og Vækst, der var fremme den Gang. Han søgte saa, et Embede paa Sjælland, som han ogsaa fik. Men dér blev han slet ikke forstaaet og var som Følge deraf meget nedtrykt i sin Stilling.

Vennekredsen, som var vant til at samles i Erslev, gav Ansøgning til Ministeriet, om de ikke maatte faa en Præst til Embedet, som de kunde fremdeles være glad ved at samles om, men det tog Ministeriet ingen Hensyn til. Da Vennerne rundt omkring havde levet sig sammen, saa kom Tanken frem om at danne en Valgmenighed, og mange var de Møder, som blev afholdt angaaende denne store Sag. Dengang var der bygget Højskole med Povlsen Dahl som Forstander, og saa blev Møderne altid holdt dér. Det var baade en alvorlig og bevæget Tid. Det blev saa bestemt, at der skulde skrives til Handling. Der blev købt en Gaard, som Præsten skulde have, og hvor Kirken ogsaa skulde bygges, men - som ikke kan undre nogen - Betænelighederne kom frem, om de nu ogsaa kunde magte Opgaven, thi det var mest Folk, der ikke var Pengemænd. Der blev saa sammenkaldt til et stort Møde paa Højskolen, og det store og brændende Spørgsmaal kom frem: "Skal vi sælge Gaarden og opgive Tanken om Dannelsen af Valgmenigheden?" Men alle, som var med den Dag, glemmer det vist aldrig; thi det tør jeg sige, at det var som en Aandsluftning, der greb alle, og det lød som fra een Mund: "Nej, vi tager fat i Guds Navn og troer paa, at han vil give Kraft og Styrke i Arbejdet". Og dem, som vilde tegne sig for Penge-Bidrag, gjorde det. Der var en Mand fra Thisted, der gav flere Hundrede Daler første Gang, en anden Smaa-Mand fra Thisted havde sine Penge med; det var til et halvt Aars Husleje. Dem gav han med det samme. Et Par Smaakaars-Folk fra Tøving havde kuns een Ko. Manden sagde til sin Kone: "Vi kan nok laane 50 Daler endnu paa vort Huus". Og saaledes var Stemningen heelt igjennem. Peder Dahl i Øster Jølby gav Kirkeklokken, og de unge var ogsaa med til at ofre deres Gaver. Gamle *Peder Larsen Dons*⁵) var paa en af sine Ture her oppe i Thy, og han saa lidt betænkelig paa at danne Valgmenighed og bygge Kirke, men han rejste fra Thy og til Mors, og da de kom til Solbjerg og kunne begynde at see Taarnet af Ansgars-Kirken, saa rejste Peder Larsen sig op i Vognen og tog hans Hat af og raabte Hurra. Det var ham, der skjænkede den dejlige Altertavle til Kirken. Jeg troer, det var 1100 Rdl., den kostede.

Kirken blev saa færdig, men det gjaldt jo om at faa en Præst til Menigheden, og der skete Henvendelse til ikke saa faa Præster, men ingen turde, førend de kom til den

¹ Hans Peter Møller var sognepræst i Solbjerg-Sundby 1853-67, provst.

² Peter Jensenius Pedersen, f. 1838 i Erslev, lærer i Bjergby 1862-92, død 1925.

³ Salmon Ovesen, f. i Hundborg 1835, lærer i Solbjerg 1860-70, red. af Morsø Folkeblad 1877-80, landstingsmand 1886-93.

⁴ H. P. Frandsen, sognepræst i Tødsø-Erslev 1553-68.

⁵ Kendt lægprædikant, ogsaa kaldet *Peter Larsen Skræppenborg*.

kjære og elskelige *Rasmus Lund*⁶), dengang Præst i Jetsmark i Vendsyssel. Der var Manden, og hans Hustru fortjener vist lige saa stor Tak som Lund; thi hun sagde: "Denne Kaldelse maa vi ikke sige nej til". Det gik i mange Aar uden Brydninger; thi det var en levende Menighed, der havde det store tilfælles at tjene den levende Gud.

Men var det skjønt inden for Menigheden, saa var Bitterheden stor udefra, og ikke mindst blandt mange af Morsø's Præster, der gjerne vilde finde Lejlighed til at komme Præsten og Menigheden til Livs. Det kom til at gaa saaledes, at der var et Par Børn, som ikke var konfirmeret, der længtes efter og følte Trang til at komme til at nyde Nadveren med de voksne. De talte saa med Lund om det, og han som den nidkjære Herrens Tjener turde ikke sige nej og tog dem saa til Alters. Men saa var ogsaa Tiden kommen, da Modstanderne kunde tage fat. Der skete saa Indberetning til Biskop og Minister, og der førtes en lang Forhandling derom. Lund skulde give Løfte om ikke mere at tage ukonfirmerede til Alters, og det hverken kunde eller turde han. Lund skrev saa, at maatte han ikke have denne Frihed, saa kunde de tage Statsanerkjendelsen fra ham, og det gjorde Myndighederne. Saa skulde det jo være Frimenighed, men der var nogle Familier baade i Thy og paa Mors, der ikke turde gaa med. De er blevet stærkt angrebne, fordi de svigtede Lund, men som vi maa anerkjende den nidkjære Rasmus Lund, at han hverken vilde eller turde handle imod sin Overbevisning og sin Samvittigheds Røst, saaledes kan de, der ikke turde gøre Skridtet, forlange det samme. Thi det er en Sandhed, som ikke taaler at modsiges, at det var ikke Lund, hverken som Menneske eller som Præst, de havde imod. Nej, tværtimod, det var med Vemod og Bedrøvelse, vi mødte denne kjære Herrens Tjener og saa følte det, som om han syntes, vi havde gjort ham Uret. Jeg var en af dem, som ikke turde gjøre Skridtet og gaa ud af Folkekirken, og de, som har læst det første i denne Bog om, hvor nær vi i Ungdommen var blevet revet med, og at de Folk, der traadte ud af Folkekirken, kom til at skeje ud, de forstaar, at det ikke mindre var en Samvittigheds-Sag for os. Men det er med det som med alting andet, at selv om Folk er troende Kristne, saa har de meget ondt ved at indrømme hinanden Handle-Frihed.

Pastor *Henriksen*⁷), som var Præst i Vendsyssel, kom saa herop til Thy og Mors og holdt Altergang. Saa sagde man, at det var hans Skyld, at vi ikke kunde følge Lund, men det er Usandhed som saa meget andet, der blev sagt om ham. Vel kan man sige, Henriksen var en ejendommelig Mand, meget svag paa Legemet, men et Aandens Vidne var han. Thi er der nogen Præst i Danmark, der har forkyndt om det frelsende og levendegjørende Ord, da er det ham. Han vidnede altid derudaf, og han talte bestandig om at være lydør og lydige mod Helligaandens Røst. En af de Usandheder, der blev udslynget mod ham, var den, at han ikke brugte Troesbekjendelsen, men det var ikke Tilfældet. Hvad han

advarede imod, det var Misbrugen, thi Troesbekjendelsen blev i den Tid brugt baade i Tide og Utide. Men det er desværre saaledes selv blandt troende Kristne, at hvor der kommer Brydninger, og alle ikke kan følge Strømmen, der kommer mange haarde Ord og Domme frem, som en alvorlig Kristen skulde vogte sig for at lade udgaa af sin Mund. Jeg tør paa egne og Venners Vegne sige med fuld Sandhed, at Lund blev ved at staa for os som vor kjære Ven og Broder i Herren, og jeg var meget glad ved, at den sidste Gang, han var i Thisted, da var han inde at besøge os, og vi var paa begge Sider inderligt glad ved Samtalen med hverandre, og han lovede at komme ind, naar han igen kom til Thisted. Men det blev hans sidste Besøg; han fik Lungebetændelse, som endte med Døden.

Vi, som ikke traadte ud af Folkekirken, kom saa ind under vor egen Sognemenighed og er der endnu, da vi føler os glade ved at kunne hver Søndag komme i Kirke og høre en god Forkyndelse og dejlig Salmesang og Bønnen før og efter Prædiken og Velsignelsen og Sakramenterne.

Pastor *Klausen*, som var Præst i Hundstrup, kom gjerne op hos os, naar han kom til Thisted; jeg var deres Skomager. Vi havde saa altid gode og skønne Samtaler med hinanden. Saa spurgte han mig i en Samtale: "Sig mig, Lomborg, gaar De i Kirke hver Søndag? Jeg ved godt, at Præsterne, De har, ikke kan tilfredsstille Aandslivets Krav hos Dem". Vi havde dengang Provst *Rohde*⁸) og Pastor *Leth*⁹), og jeg er forvissat om, at det var Mænd, der i Sandhed vilde tjene den levende Gud. Jeg maatte saa være Sandheden tro og svare Pastor Klausen: "Nej, vi, kommer sjælden i Kirke her i Byen". Saa siger Klausen: "Husk paa, at Forkyndelsen jo kun er en Deel af Guds-Tjenesten. Husk Sakramenterne, Bønnen, Velsignelsen og Lovsangen. Dernæst skal vi aldrig komme blot for at nyde, men ogsaa for at yde og bede, at Gud Helligaand maa være den, som fører Ordet, og at Menigheden maa faa opladte Øren til at høre Ordet, at det kan bære Frugt i Hjertet". Denne Samtale fandt jeg indeholdt saa meget sandt og skjønt, og det virkede dette, at jeg hver Søndag kom i Kirke og blev mere og mere glad ved hver Søndag at kunne samles med Menigheden, og det var ogsaa Provst Rohde en stor Glæde at see os i Kirken hver Søndag.

3. Lidt om den Tid, førend der blev Valgmenighed paa Mors.

Der var en Tid, Pastor *Rønne*¹⁰) fra Torup kom herop til Thy og prædikede og holdt Altergang, og det var Festdage for os, thi det kan siges med Sandhed: Hvor var Søskende-Kjærligheden varm og inderlig i den Tid! Ja, det var, som var vi en stor Familie. Ja, stor er Forskjellen i dette paa den Tid og saa i Nu-Tiden. Vel skal det siges til Guds Ære, at Erfarings-Livet er gaaet frem, som hver enkelt har faaet Naade til at følge med den gode Udvikling ved Gud Helligaands Ledelse, men desuagtet maa meget beklages, saa lidt Søskende-Forhold, der er i vor Tid.

⁶ Sognepræst i Jetsmark-Hune 1864-71. Hans fader, pastor N. B. Lund, havde været kapellan i Tisted; moderen var datter af amtsprovst Carstensen. Rasmus Lunds hustru hed Laura Pio.

⁷ Bertel C. Henriksen, sognepræst i Vejby-Sejlstup 1878-87, i Astrup-Tulstrup 1887-94, død 1894.

⁸ Nicolai Vilhelm Rohde, sognepræst i Tisted 1875-92, provst.

⁹ Laurits Balslev Leth, res. kapellan i Tisted og sognepræst i Skinnerup 1890-98.

¹⁰ Peter Rønne, sognepræst i Torup-Klim-Vust 1867-73.

Der var ogsaa en Tid, vi tog til Rosholm og hørte Provst *Fibiger*¹¹). Saavel det ene som det andet var en Torn i Verdens Øjne, thi Verden kjender ikke, at der er noget, der hedder aandelig Føde.

Et stort Møde blev holdt i Tødsø paa Mors. Det var Budstikke-Bojsen, som skulde holde et folkeligt og kristeligt Foredrag. Det var sidst i Treserne.

Pastor *Birkedahl* og Peder Larsen Dons holdt Møder paa Mors og i Thy Sommeren 1870. Der var dengang ikke saa faa, der var kommet med i Livsbevægelsen her i Thy, og de tog til Mors, hvor Birkedahl og Peder Larsen holdt deres første Møde. Det var i Tødsø i en stor Gaard, som hedder Hyldig. Mødet blev holdt i den store Lade og Sidde-Pladserne var Fjæl, som der var lagt noget under, og det var store Ting i de Dage. Det var det første store Møde, vi havde været til, og det jublede i Hjertet over alt det skønne at høre og ved at see saa mange Venner samlet om det største og det bedste, for det var ikke dengang som nu, at der kan gaaes med til alt. Det var en Kampens Tid, saa dem der gik med det var Mennesker, der havde gjort Valget, til hvilken Side de vilde høre, enten Gud eller Verden.

Det næste Møde blev holdt her i Thisted. Det var i Murer Laursens Ejendom paa Østerbakken. Huset var ikke saa snart færdig, men det var overfyldt med Mennesker. Det tredie Sted, der blev holdt Møde, var i en Gaard tæt ved Rosholm Præstegaard. Mødet blev holdt ude, og der var ogsaa efter Forholdene i Thy mødt mange Mennesker. Ja, helt fra Vestervig var der kommet mange, og den Tid maatte man enten gaa eller med Vogn. Ja, der kunde gjøres store Ofre i de Dage.

4. *Begyndelsen til mit Manddoms-Liv.*

Som før omtalt i Bogen var der kuns meget lidt kirkelig Bevægelse her i Byen, og blandt de faa, der havde faaet Naade til at komme med i Livsbevægelsen, var jeg og hende, som blev min første Hustru. Vi følte os som Søskende, og det varede heller ikke længe, før jeg fattede Kjærlighed til hende. Hun var kuns femten Aar, da jeg første Gang udtalte dette til hende, og Svaret jeg fik, (det var at Ønske, at alle kunde give saa sundt og overvejet et Svar), det lød saaledes: "Naar jeg faar det klart, at det er vor Herres Villie, saa skal du faa mit Ja". Der gik saa et Aar, hvor vi omgikkes hverandre som Søskende, men da det var gaaet, fik jeg hendes Ja, og det stod sin Prøve i Kjærlighed og Trofasthed hele Livet igjennem, fem Aar som forlovede og 37½ Aar som Mand og Hustru. Af Guds store Naade var vi et lykkeligt Par, som kunde dele alt med hinanden, saavel timelig som aandelig.

Jeg vil give en lille Skildring af Forholdene i de Tider. Min forlovede tjente 24 Rdl. om Aaret i Løn, og det var endda en god Løn i de Dage. Desuagtet havde hun en udmærket Seng Klæder af hjemmelavet Dynevaar, fyldt med gode Gaasefjer, og hjemmelavede Hørgarns Lagener, og hun var kun 20½ Aar, da vi blev gift. En Modsætning til vor Tid, hvor der tjenes store Lønne - - - -

Her ender gamle skomager Lomborgs optegnelser. Hans anden hustru har tid efter anden tilføjet erindringer fra sit ægteskab og fra den lange tid, hun sad som enke.

Den sidste tilføjelse er skrevet den 19. marts 1941.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1955, side 291-300)

¹¹ *Peter Nicolai Fibiger*, sognepræst i Haring-Stagstrup 1848, provst 1864, død 1880.